

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЛЯДНЕВА АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

УДК: 1:[351.862.4:004.7:37](043.3)

**ФЕНОМЕН БЛАГОДІЙНОСТІ ЯК ІНДИКАТОР
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СТАНУ СПІЛЬНОТИ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

КИЇВ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат філософських наук, професор
Чекаль Леонід Андрійович,
Національний університет біоресурсів та
природокористування України,
завідувач кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Муляр Володимир Ілліч,
Житомирський державний технологічний
університет,
завідувач кафедри гуманітарних і соціальних
наук;

доктор філософських наук, доцент
Добродум Ольга Вікторівна,
Київський національний університет культури та
мистецтв,
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться 19 жовтня 2017 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 19 вересня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний світ постав перед фактом розмитості контурів, меж, форм. Відсутність однозначних відповідей, навіть на ключові питання, говорить про стан екзистенціальної невизначеності, в якому перебуває людина та людство в цілому. Згадана невизначеність прослідковується буквально у всьому, починаючи від базових, формуючих ідентичність, начал, таких як естетичний смак, сексуальні преференції (лібідо за Фройдом), архетипні світоглядні установки (за Юнгом) абощо, до поточних інтересів та соціальних функцій і ролей. Відповідно, невизначеність притаманна також мотиваційній сфері людини: на разі легко прослідковується кричуща несумісність між мотивами активності соціальної істоти та аргументами, якими вона або стосовно неї послуговуються задля пояснення чи виправдання тих чи інших дій або вчинків. Індикаторів, які наочно демонструють ситуацію роздрібненості, тобто розпадання на окремі елементи та втрати між ними координації, особистості людини, котра, як показує поточний досвід, думає одне, говорить інше, а чинить третє, досить і досить багато серед соціокультурних явищ. Проте феномен благодійності наразі видається, якщо й не оптимальним, то досить яскравим репрезентантом стану розмитості і водночас змішання аксіологічних орієнтирів людини, її вітальних і світоглядних установок, зрештою, соціокультурного стану спільноти в цілому.

Очевидна на перший погляд суть благодійності за звернення безпосередньо до повсякденної практики втрачає визначеність і однозначність: те що хотілося б вважати благодійністю або подається для широкого загалу як благодійність в дійсності може виявитися і, як правило, виявляється зовсім іншим. Йдеться, з одного боку, про підміну понять, а з іншого, про маскування під благодійність, цілеспрямовано чи неусвідомлено, інших проявів соціальної активності у поєднанні з іншими намірами, здебільшого радикально відмінними від декларованих. Таким чином, досліджуючи суть благодійності та зразки соціального оперування тим, що прийнято називати благодійністю, покладаючись на чималий досвідний багаж, набутий впродовж століть, щоб не сказати тисячоліть, окрім іншого, легко помітити, як людство в цілому, а ще більше кожна конкретна людина практично впродовж усього свого існування «дрейфує» поміж лукавством та цинізмом, так ніколи і не досягаючи в переважній своїй більшості берега щирості та істини. А якщо так, то благодійність, так би мовити, руками благодійника, котрий діє не за покликом власного серця, а радше у відповідності до наявних умов та обставин, переслідуючи певні інтереси, в т.ч. тяжіння до соціального визнання, схвалення, захоплення абощо, не є чимось, що останні три тисячоліття класики філософської думки здебільшого позиціонували як універсум любові, абсолютного добра, співчуття до нужденного тощо. Як наслідок, вельми популярна з середини XX століття когерентна щойно згаданому підходу до розуміння суті благодійності ідея «держави суспільного добробуту» (welfarestate), є радше примарою, дуже бажаною для значної частини спільноти, однак принципово нереалізабельною з огляду на ситуацію самої людини, оскільки лицемірство, а з іншого боку цинізм стали неспростовною нормою, як мінімум, соціального буття людини.

Відтак, очевидної актуальності набуває проблема відповідальності. Аби звести до мінімуму прояви лукавства, а з іншого боку – цинізму і в такий спосіб убезпечити людину від неспростовного виродження до рівня соціального «болванчика», з наступним виродженням суспільства до рівня зграї здичавілих істот, які не визнають нічого іншого, окрім сили і безпосереднього примусу чи насилля, необхідно звести до мінімуму «меценатське втручання» в життя і діяльність людини. Кожен має самостійно дбати про своє існування та добробут стільки стає йому сил, звичайно, за явної потреби покладаючись на сторонню підтримку і допомогу, але при цьому не допускаючи жодних надмірностей.

Згаданий принцип певним чином віднаходить своє втілення в соціокультурному проекті «суспільства активної участі» (participation society), котрий апріорі передбачає принципове і водночас суттєве обмеження, з одного боку «роздачі милостині» будь-якого характеру чи у будь-якому вигляді: від безвідповідального соціального утримання «пригноблених і ображених» (М. Достоевський), а надто «страждених», котрі волею долі абощо опинилися при владі, – по-суті соціальних паразитів, до індивідуальних «пожертв» з панського плеча на «підтримку штанив» «сірим і знедоленим»; а з іншого – підміни дійсних мотивів, так би мовити, благодійної діяльності. Тобто йдеться, про строгий контроль за тим, аби під виглядом благодійності не реалізувалися інші проекти, надто націлені на маніпулювання масами, цілеспрямоване корегування громадської думки, набуття вигоди тощо.

Таким чином, як виявляється, в масштабах суспільства феномен благодійності є суттєвим індикатором загального стану, тенденцій розвитку спільноти та становища в ній людини, а також особливостей культурного середовища тощо. Як наслідок, усебічне дослідження феномену благодійності на предмет виявлення ознак соціокультурного буття і відповідним чином організації соціального простору та мобілізації спільноти на досягнення бажаних проектів є безумовно актуальним.

Ступінь наукової розробки проблеми. Як показує поточне спостереження за філософським дискурсом, зокрема в царині соціальної філософії, філософії політики та історії філософії, благодійність як соціальний феномен не належить до найпопулярніших об'єктів дослідницької уваги, хоча останнє зовсім не означає, що навколо згаданого феномену сформувався такий собі інформаційний вакуум. Дослідження є, фундаментальні та дотичні, представлені зарубіжними і вітчизняними мислителями, однак відносно швидка змінність світоглядної парадигми, сполучена з високими темпами розвитку науки і техніки, а отже і практично перманентним переглядом, принаймні, похідних принципів організації суспільного існування та активності, потребує свого оперативного філософського осмислення, аби отримувати належне уявлення про наявну ситуацію та стан речей, притаманних як суспільству, так і соціальному елементу, тобто людині в кожний конкретний період їх існування.

Природно, що всяке оперативне дослідження має спиратися на результати уже наявних, в т.ч. ґрунтовних філософських та наукових розвідок по обраному напрямку. Тому в ході своєї наукової роботи автор апелює, насамперед, до праць вітчизняних – В. Антоновича, Д. Багалія, М. Бердяєва, М. Грушевського, М. Костомарова, Г. Сковороди, російських – М. Карамзіна, В. Ключевського, П. Кропоткіна, В. Розанова, М. Лосського, В. Соловйова, Л. Толстого,

Г. Федотова, зарубіжних – П. Лафарга, Ф. Петрарки, Ж.-Ж. Руссо та багатьох інших мислителів, в яких так чи інакше піднімається проблематика благодійності. Разом з тим, ідеї стосовно доброчинної діяльності у своїх роботах висвітлювали класики соціології, зокрема, М. Вебер, Е. Дюркгейм, О. Конт, Т. Парсонс, Г. Спенсер.

Що ж до сучасних зарубіжних і російських мислителів, то численні різноманітні аспекти благодійності досліджували та продовжують досліджувати Р. Апресян, Б. де Жувенель, У. Нільсен, Ф. Остроувер, а також А. Капустіна, Т. Наумова, Г. Жуков, О. Радзецька, Н. Шмельова, Е. Фомін.

Різні ракурси розуміння суті благодійності широко висвітлені у наукових розвідках сучасних українських мислителів. Зокрема, осмисленням доброчинності як соціокультурного та етичного явища займаються Н. Борзова, О. Кочнова, О. Савранська, Ю. Сугрובה, Є. Шелехов. Об'єктом наукового інтересу став генезис доброчинності для О. Ільченко, І. Мигович та інших науковців. Благодійність у контексті соціальної відповідальності стала предметом дослідження для Ю. Бегма, О. Віннікова, О. Грішнкової, М. Дейча, А. Колота, Е. Лібанової, С. Мельник, І. Немчинова, О. Редько. В. Єлагін, О. Цихмістро зосередилися на вивченні благодійності та волонтерстві як вимірах соціального капіталу. Разом з тим, відчутним внеском у розвиток філософського аналізу функціональності благодіяння стали наукові розвідки провідних українських релігієзнавців М. Бабія, А. Колодного, Б. Лобовика, Л. Филипович та інших.

Особливої уваги заслуговують розробки, що досліджують філософський аспект благодійних практик в освітній галузі. В останні роки серйозні дослідження з цієї проблематики оприлюднили такі українські дослідники як В. Андрущенко, Т. Андрущенко, Р. Анісімова, Н. Архіпов, Н. Ашиток, О. Базалук, Т. Біленко, М. Бойченко, В. Вашкевич, Р. Вернидуб, В. Воронкова, Е. Герасимова, С. Гітальська, І. Добронравова, О. Джура, Л. Дротянко, О. Гомілко, О. Кивлюк, С. Клепко, В. Кононенко, П. Кононенко, А. Кравченко, В. Крисаченко, В. Кремень, М. Култаєва, С. Куцепал, В. Кушерець, В. Муляр, І. Немчинов, М. Попович, В. Покась, Т. Розова, В. Савельєв, Д. Свириденко, Н. Скотна, В. Скотний, О. Скубашевська, Л. Ставицька, І. Степаненко та ін.

Своєрідний підхід до трактування суті благодійності та спонукальних начал благодійної активності цікаво висвітлений в контексті торії мотивації А. Маслоу, в межах якої вибудовується піраміда потреб особистості, теорії особистості А. Адлера, де ключова роль відводиться соціальному інтересу, інших мислителів – прихильників альтруїстичних теорій, що розкривають персоніфікований сенс благодійності, зокрема, Дж. Аткинсона.

Очевидно, дослідження феномену благодійності не можна вважати вичерпним без того, аби приділити увагу вивченню сумісних зі згаданим феноменом явищ суспільного життя, зокрема, таких, як справедливість, милосердя, любов, відповідальність, лицемірство, цинізм тощо. Природно, досліджень на згадану тематику існує величезна кількість, тому у своїй роботі автор звертається з-посеред інших, насамперед, до ідей, представлених в філософських роздумах М. Бердяєва, М. Бубера, Д. Гільдебранда, О. Гьоффе, Г. Йонаса, Е. Левінаса, К. Л'юїса, Е. Макінтайра, А. Прокоф'єва, П. Рікера,

Дж. Ролза, Е. Фрома, А. Швейцера, а також українських мислителів Т. Василевської, А. Єрмоленка, О. Кивлюка, С. Кримського, В. Малахова та ін.

Суттєвому розширенню розуміння суті добродійності, а надто її проявів та функціонального навантаження в спільноті та приватному житті людини сприяє дослідження ідей Р. Дарендорфа, К. Еспін-Андерсена, Х. Ламберта, А. Марвіка, Т. Маршалла, К. Оффе, У. Проїсса, стосовно облаштування і функціонування держави загального добробуту, а також Е. Вебстера, К. Лавалю, Е. Мармера, О. Мілінкевича, А. Негрі, М. Пірсона, Г. Стендінга, Дж. Стігліца стосовно особливостей налагодження колективного та приватного існування в просторі суспільства активної участі.

Звичайно, у своїх наукових пошуках автор часто і плідно звертався до філософської думки Аристотеля, Г. Бесса, М. Вебера, Г. Гегеля, Т. Гоббса, І. Канта, Т. Адорно, М. Якоба та інших, маючи потребу в опорі на загальнотеоретичні та методологічні здобутки в царині філософії і науки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України протокол № 1 від 29 вересня 2015 р.

Метою дисертаційного дослідження є аналіз та осмислення феномену благодійності як індикатора соціокультурного стану спільноти та становища людини в сучасному суспільстві.

Реалізація поставленої мети передбачає послідовне вирішення таких дослідницьких завдань:

- дослідити генезис філософського осмислення феномену благодійності як індикатора соціокультурного стану спільноти у різні історичні періоди;
- проаналізувати особливості змістовного наповнення та функціонального навантаження феномену благодійності в різних сферах суспільного буття та активності людини, встановити сутнісні риси феномену;
- здійснити соціально-філософський та компаративний аналіз мотиваційно-аргументативного підґрунтя благодійної активності з огляду на особливості соціокультурного стану в різні історичні періоди;
- розкрити суть та підстави для амбівалентних проявів благодійності, дослідити зв'язок негативних та позитивних конотацій феномену благодійності з принципами суспільного упорядкування та організації соціальної взаємодії і активності в цілому;
- осмислити особливості системної взаємообумовленості суб'єктів благодійної активності, прослідкувати специфіку впливу благодійника на ціннісно-мотиваційну сферу бенефіціара і навпаки;
- проаналізувати особливості трансформації егоцентрованої благодійної активності на колективноцетровану в контексті постмайданного світогляду,

показати зв'язок між колективноцентрованим варіантом благодійності та холістичним аспектом природи суспільства.

Об'єкт дослідження – соціокультурний стан спільноти в історичній ретроспективі.

Предмет дослідження – благодійність як феномен соціокультурного буття.

Методологічною основою дослідження є підхід, заснований на спробі трактувати благодійність як ключовий індикатор соціокультурного стану спільноти в різні періоди її становлення, а надто в контексті держави суспільного добробуту (welfare-state) та суспільства активної участі (participation society). Відповідно, автор у своєму дослідженні покладається на *герменевтичний метод*, при цьому, насамперед, переймаючи підхід до осмислення ролі тлумачення та інтерпретації в процесі пізнання, розроблений М. Гайдегером та Г. Гадамером. В такий спосіб встановлюється факт своєрідної екзистенціальної «мінливості» феномену благодійності і разом з тим змінності соціокультурного стану, в якому постійно віднаходить себе людина.

Для розкриття та осмислення особливостей соціокультурного стану спільноти в різні періоди її становлення і розвитку та, відповідно, особливості як благодійної активності, так і ставлення до згаданого феномену представників спільноти в різні періоди, автор вдається до *компаративного аналізу*. Спираючись на здобутки в розробці методу родоначалників компаративістики, зокрема на теренах України М. Драгоманова та І. Франка, автор намагається віднайти базові ознаки благодійності, встановлюючи спільне у відмінному, та виявити зв'язок між особливостями прояву благодійності і соціокультурним станом, якому притаманні ці прояви.

Звертаючись до започаткованої М. Бердяєвим традиції віднаходити точки дотику та основи взаємозалежності серед феноменів і процесів, які на перший погляд ніщо суттєво не поєднує, автор плідно застосовує *метод екзистенціальної діалектики*, намагаючись виявити глибинні зв'язки поміж особливостями прояву благодійності, домінантними цінностями і світоглядними установками, притаманними громадській думці як виразнику колективної свідомості в той чи інший етап існування спільноти, та мотиваційно-аргументативними підставами щодо активності суб'єктів благодійності. Разом з тим, окрім інших методів, покладаючись на екзистенціальну діалектику, автор виявляє певні кореляції між особливостями благодійної діяльності та станом, насамперед, соціокультурним, притаманним в певний період існування спільноти.

Подоланню певних прогалин в дослідженні, зумовлених комбінуванням різноманітних методів здійснення наукового пошуку, а також уникненню негативного явища «застрягання в тексті» сприяв *системний підхід*, що дозволив дивитися на досліджувану проблематику як на розгалужену систему, де всі елементи перебувають у певних упорядкованих мультизв'язках. При цьому *метод структурно-функціонального аналізу* дозволяв впродовж наукового пошуку тримати в полі уваги дослідника функціональне навантаження кожного з явищ, цінностей або щось, котрі стосуються предмету дослідження.

Зрештою, окрім вище згаданих методів, автор також звертається до *принципів наукового плюралізму, об'єктивності, порівняльності, всебічності осягнення проблеми.*

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед, в здійсненні всебічного аналізу суті, функціонального та ціннісного навантаження благодійності в бутті людини та суспільства, осмисленні згаданого феномену як провідного індикатора соціокультурного стану спільноти на різних етапах її існування.

Уперше:

- здійснено підхід до осмислення феномену благодійності як провідного індикатора соціокультурного стану спільноти. Показано, що відповідно до того, які саме мотиви виступають рушійним моментом благодійної активності сторін благодійності, можна скласти цілісне уявлення про загальну атмосферу, притаманну спільноті, а також домінантні світоглядні установки, притаманні членам спільноти, особливості взаємозв'язків людина-людина та людина-суспільство тощо;

- сформовано системне бачення благодійності як складного соціокультурного феномену, що поєднує в собі різні за своїм спрямуванням і рушійними причинами акти людської діяльності, котрі можуть призводити як до позитивних, так і негативних наслідків на рівні як окремих сторін благодійної активності, так і всіх сторін відразу. Осмислено роль феномену цінностей в їх онтично-онтологічній градації щодо покладання суб'єктами благодійності цілей та передбачення первинних наслідків і побічних ефектів благодійної активності.

Уточнено:

- змістовне наповнення поняття «благодійність» з огляду на соціокультурні контексти, котрі відповідали різним історичним епохам існування суспільства, зокрема сутнісні відмінності в ієрархії цінностей та світоглядних установок, притаманних громадській думці суспільства «споживання» та суспільства «участі» і, як наслідок, відмінності у ставленні до суб'єктів благодійності та благодійної активності в цілому;

- розуміння особливостей мотивуючих начал благодійника та бенефіціара відповідно, їх взаємозумовленість і водночас обумовленість авторитетом громадської думки та соціокультурним середовищем.

Набуло подальшого розвитку:

- осмислення амбівалентної природи благодійності, а також зумовленості наслідків благодійної активності дійсними мотивами суб'єктів благодійності на відміну від публічно засвідчуваних ними аргументів на користь певної діяльності;

- на прикладі осмислення постмайданних процесів в українському суспільстві розкрито ключові відмінності між егоцентрованими та колективноцентрованими зразками благодійної активності. Прослідковано особливості формування колективного благодійника як фактору консолідації суспільства та утвердження на практиці принципу колективної відповідальності та соціального партнерства.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження визначається, насамперед, новизною і сукупністю положень, що виносяться на захист. Використані в роботі підходи та одержані з їх допомогою теоретичні положення можуть скласти відчутну базу для подальшої розробки проблем, що пов'язані із осмисленням поточного стану, в якому перебуває спільнота, особливостей налагодження ефективної соціальної взаємодії крізь призму благодійності тощо. Результати, отримані в дисертаційній роботі, можуть бути використані в навчальному процесі під час викладання соціальної філософії, філософської антропології, написанні підручників, а також при розробці спецкурсів з соціальної філософії, історії філософії, таких як «Історія благодійних практик», «Організація благодійної діяльності в Україні та за кордоном» тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Висновки, положення наукової новизни зроблені автором на основі власних результатів, отриманих в процесі дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації обговорювались на методологічних семінарах і засіданнях кафедри філософії гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Також набутки дисертаційного дослідження доповідались автором на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, зокрема на I та II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми громадянського поступу українського суспільства: філософсько-правові та соціально-психологічні аспекти» (м. Чернігів, 2014-2015 рр.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Особистість, суспільство, політика – 2015», (м. Люблін, 2015 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософські проблеми сучасності» (м. Херсон, 2015 р.); Міжнародній онлайн-конференції молодих науковців, аспірантів та студентів «Гендерний вимір соціальної роботи в Україні та світі» (м. Київ, 2016 р.); Міжнародній онлайн-конференції молодих науковців та аспірантів «Особливості реалізації соціальної політики в Україні та Польщі» (м. Київ, 2016 р.), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Антропологічний та соціокультурний виміри глобалізованого світу» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 11 публікаціях, з них: 4 статей у фахових виданнях України з філософських наук, 1 стаття у виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз та 6 статей в інших як українських так і закордонних виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Структура роботи зумовлена логікою дослідження, що впливає з поставленої мети та основних завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів (восьми підрозділів), висновків та списку використаних джерел (237 позицій). Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, основна частина – 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми та ступінь її наукового опрацювання, формулюються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкривається зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами,

наводяться положення, що претендують на наукову новизну, демонструється теоретична і практична цінність отриманих результатів.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження феномену благодійності як предмету філософського осмислення» – увага дослідника зосереджена на встановленні змістовного наповнення поняття «благодійність», інших синонімічних і сумісних понять та їх співвідношення з суттю самого феномену в контексті різних соціокультурних станів, що відповідають етапам розвитку суспільства. Також окреслюється послідовність дослідження, методологічна основа, науково-філософське підґрунтя та осмислюються наявні напрацювання в площині обраного напрямку дослідження.

У підрозділі 1.1. – «Генезис філософської думки щодо змісту поняття та суті феномену благодійності» – йдеться про етапи становлення і розвитку феномену благодійності з огляду на особливості організації соціокультурного простору помешкання людини. При цьому встановлено, що особливої актуальності осмислення, а отже і дослідження феномену благодійності набуває в періоди інтенсифікації цивілізаційних процесів, тобто, коли відбувається орієнтація людини і спільноти на раціональні принципи організації існування і діяльності, на протигагу принципам творчої спонтанності та чуттєвості як базисам культурного становлення. Також помічено, що основою мотиваційно-аргументативного зрізу благодійної активності є ключові цінності, які сповідують, зокрема суб'єкти благодійності та представники спільноти на певному етапі її існування в цілому. Відтак, в залежності від прямих чи інших цінностей, світоглядних установок, а отже і мотивів благодійної діяльності, сам феномен благодійності, будучи нейтральним за своєю природою, набирає або ж соціально та екзистенціально позитивних, або ж негативних конотацій.

Конструктивний аспект благодійності проявляється за умови того, що вона здійснюється на засадах любові (взаємної), милосердя, альтруїзму, взаємоповазі і відповідальності всіх сторін благодійної активності. В такому разі щонайменше благодійність помітно сприяє стабілізації соціально-економічного існування спільноти, а, цілком ймовірно, й духовному та культурному зростанню її представників. Коли ж має місце прояв зверхності та/або переслідування прихованих інтересів благодійником, а з іншого боку, втрата власної гідності бенефіціаром з наступним зміщенням його існування і активності в колію соціального паразитування, феномен благодійності стає джерелом деструктивних процесів як в соціально-економічній, так і решті сфер буття людини. Зрештою, переважна більшість мислителів сходяться на думці, що ключова функція феномену благодійності полягає у посиленні відносин співпраці та соціального партнерства. А щодо сьогоденної ситуації навколо благодійної активності, то у своїй безальтернативності утвердився принцип благодійного консорціуму. Разом з тим, на прикладі аналізу філософських та наукових доробків представників різних епох показано, що тенденції розвитку благодійності, особливості прояву її форм та функцій безпосередньо сполучені зі специфікою соціокультурного стану в самому суспільстві.

У підрозділі 1.2. – «Особливості функціонального навантаження феномену благодійності з огляду на соціокультурний стан спільноти» – аналізується інтерпретація суті феномену благодійності з огляду на змістовне наповнення ключового та суміжного з ним понять. Зокрема, йдеться як про

традиційні категорії: «благодійність», «філантропія», «меценатство», «спонсорство» та історично обумовленні поняття: «милостиня», «соціальне презирство», «піклування» або що, так і зумовлені розвитком соціально-економічних відносин професійні концепти благодійної активності: «соціальна відповідальність бізнесу», «фандрайзинг», «соціальна допомога» тощо.

Також автором розглядається питання дворівневого підходу до осмислення концепту благодійності на предмет якісного відображення як суті самого феномену, так і притаманного суспільству соціокультурного стану в той чи інший період його існування. З одного боку до уваги береться світоглядний та мотиваційно-аргументативний зріз феномену благодійності, що розкривається за посередництва феноменів любові, співчуття, милосердя, гуманізму, альтруїзму тощо, з іншого – соціально-практичний зріз, який відсилає до феноменів філантропії, меценатства, спонсорства або що. Таким чином досліднику відкривається проблема співвідношення моральних основ благодіяння, що балансує на межі полярних ціннісних систем альтруїзму та егоїзму. Останнє свідчить, що благодійність, насправді, ґрунтується далеко не лише на принципах гуманізму, милосердя чи альтруїзму, але й має властивість спиратися або й відверто спирається на приватний інтерес як прояв егоїстичного начала. При цьому сама по собі благодійність не втрачає свого первинного функціонального призначення, однак змінює форму реалізації, перетворюючись на меценатство, спонсорство або що.

Відтак, підхід до розуміння суті благодійності з позицій дворівневої структури феномену дає можливість відмітити притаманність як благодійнику, так і беніфіціару, а також спільноті в цілому домінанти різноманітних, зведених до певної ієрархічно структурованої системи, чеснот та цінностей або мотиваційних начал. Останнє знаходить своє відображення в соціально орієнтованих філософських дослідженнях та публічних міркуваннях політиків і державних діячів, що тією чи іншою мірою, насамперед, апелюють до індивідуальної (персоніфікованої) або орієнтованої на колектив чи суспільство у цілому користі благодіяння.

У другому розділі – **«Еволюція моральних принципів та інтенцій суб'єктів благодійності у світлі філософського дискурсу»** – автором осмислюється філософське бачення провідних мислителів, що належали до різних культурно-історичних епох та соціокультурних середовищ, суті феномену благодійності крізь ціннісно-мотиваційну призму. Відтак, окрім іншого, в полі уваги дослідника опиняються базові орієнтири, світоглядні установки та пускові механізми активності суб'єктів благодійності, починаючи з часів античності і по наш час.

Підрозділ 2.1. – «Особливості та соціокультурні наслідки трансформації моральних принципів і інтенцій благодійника в історичній ретроспективі» – присвячений аналізу сутнісних змін у ціннісно-мотиваційній сфері суб'єктів благодійності, зокрема зміщенню акцентів з суто ірраціонального підґрунтя благодійної активності, орієнтованої виключно на прояв «любові до ближнього», на раціональну основу благодійного діяння, сполученого з тяжінням до цілеспрямованого примноження соціального блага та уникнення соціальних конфліктів і напруги.

Як показує історико-філософський аналіз, суттєвий поштовх до перегляду ціннісно-мотиваційної основи благодійної активності в просторі західноєвропейської культури та світоглядної парадигми надала філософська етика І. Канта, ключовим елементом якої став категоричний імператив. До кантової етики, благодіяння переважно тлумачилося і мислителями, і масами як суто безкорисливий з боку благодійника акт, що керується в своїй благодійній діяльності вищими нормами моралі, котрі апелюють до авторитету божественного начала, а отже не підлягають ані критичному осмисленню, ані адаптації до наявних умов і обставин суспільного існування. Тобто благодіяння виявлялося таким собі актом милосердя, але під своєрідним примусом, що по суті своїй виявляє приховане лицемірство: благодійник діє не спонтанно у відповідності до внутрішнього чуттєвого поривання, наприклад, чистого співчуття і співпереживання до конкретної особи чи осіб, а цілком вимушено на догоду загально прийнятим канонам або й переслідуючи неартикульований інтерес «набути божественного визнання» чи благодаті.

У підрозділі 2.2. – «Амбівалентність проявів благодійності у світлі світоглядно-ціннісних орієнтирів спільноти та людини» – увага зосереджена на осмисленні проявів та наслідків благодійної активності. В контексті загальнопоширеної думки благодійність тенденційно розглядається як позитивний феномен. Проте, по суті своїй згаданий феномен, як і решта будь-яких інших феноменів, є нейтральним. Тому до яких саме наслідків призведе благодійна активність безпосередньо залежить від самих суб'єктів взаємодії, а також атмосфери соціокультурного простору в цілому. Разом з тим, поліваріативність оперування благодійністю, перетворює останню в досить складний соціокультурний феномен, що за своєю природою, очевидно, є досить простим. Інакше кажучи, встановлення функціонального навантаження благодійності методом проб і помилок, за відсутності безпосереднього знання її суті, сприяє нарощуванню онтичної складності феномену, тим самим приховуючи за екзистенціальними нашаруваннями його онтологічну простоту.

Між тим, як показує досвід, благодійна активність в поточному існуванні людини навряд чи хоч колись досягає свого абсолюту – творення чистого добра без побічних наслідків і ефектів. Очевидно, однією з ключових тому причин є неспроможність людини безпомилково встановлювати абсолютну міру ефективності діяння. Благодійник ніколи не може бути певен в тому, що саме така форма і саме в такій мірі благодійної допомоги беніфіціару сприятиме його соціальній стабілізації і, як наслідок, духовно-культурному прогресу. Разом з тим, благодійник також постійно опиняється щонайменше перед спокусою задоволення своїх внутрішніх егоїстичних поривань, зокрема в задоволенні потреби в соціальному захопленні та увазі, підкресленні власної значущості чи неперевершеності тощо.

Практичним вирішенням виявленої проблеми на даному етапі становлення спільноти, очевидно, є звернення до критичного мислення та здорового глузду. Усі зацікавлені сторони благодійної активності мають, на стільки це можливо, усвідомлювати мотиви власної та інших активності, піддавати їх публічному обговоренню і разом з тим орієнтуватися на досягнення відчутного соціального блага. Інакше благодійність може виявитися пусковим механізмом до деструктивних процесів, зокрема особистісної

деградації бенефіціара, процвітання соціального паразитизму, падіння рівня соціальної відповідальності в масах та серед представників еліти абощо.

У підрозділі 2.3. – «Благодійність як механізм втілення у соціальну практику принципу соціального партнерства» – осмислюється роль та місце благодійності в налагодженні таких відносин у суспільстві, які набирають ознак порозуміння, взаємоповаги та взаємодопомоги усіх членів спільноти. Орієнтація благодійної активності в сучасному світі на раціональні мотиви та суспільну користь передбачає перебирання на себе відповідальності усіма учасниками та зацікавленими сторонами благодійної активності, а з іншої сторони – чітке усвідомлення того, що соціального блага ніколи не вистачить на всіх у бажаних розмірах, більше того, викоринити остаточно злигодні, тим більше за покладання винятково на організацію активної благодійної діяльності, принципово не можливо. Відтак, звернення до благодійності як механізму досягнення стійкого стану соціального партнерства, передбачає спрямування благодійної підтримки не на конкретну особу чи групу людей, а на інститути і заклади, які покликані певним чином організовувати членів спільноти, направляти їх на шлях вдосконалення, спонукати до набуття самостійності і самодостатності. Зрештою, благодійність має направлятися, насамперед, на розбудову громадянського суспільства, просвітницьку і виховну діяльність та по мірі можливого носити знеособлений характер.

Знеособлення благодійності певною мірою забезпечує як благодійника від захоплення самолюбіванням, так і бенефіціара від певного переживання меншовартості, вини абощо. Навпаки, сприяє посиленню відповідальності усіх учасників благодійної активності за наслідки її реалізації. При цьому відбувається інституалізація благодійності, тобто зміна статусу згаданого феномену із суто персонально орієнтованого на соціально значимий.

Характерною рисою першого етапу інституціоналізації благодійності є виникнення потреби, задоволення якої неможливе без скоординованих колективних дій тієї чи іншої спільноти. Зокрема, інституціоналізація української постмайданної благодійності яскраво свідчить, що для досягнення певних соціально значущих цілей зусиль і фінансових вкладень держави в тому стані і ситуації, в якій перебуває Українська держава, виявляється замало. Тому виникає потреба корпоративної благодійності та філантропії на засадах соціального партнерства. При цьому, з огляду на ціннісну парадигму благодійності важливо пам'ятати про моральну сторону благодійної активності, адже саме моральні чинники, які виступають мотивами благодійності сприяють формуванню духовно зрілої особистості, а їх відсутність, супроводжувана підміною суто утилітарними мотивами, навпаки, веде до укорінення соціального паразитизму.

Третій розділ – «Місце і роль благодійності у постмодерному суспільстві, принципи її здійснення» – присвячений осмисленню соціокультурного стану сучасного суспільства з огляду на специфіку здійснення благодійної діяльності та систему моральних принципів і цінностей, покладених в основу активності благодійника, бенефіціара, інших зацікавлених сторін.

У підрозділі 3.1. – «Морально-етичні інтенції та цінності благодійника як ключ до осмислення місця і ролі благодійності у сучасному суспільстві» – обґрунтована ідея про те, що формуванню цілісного та вичерпного уявлення

про суть і функціональне навантаження феномену благодійності, а надто його морально-ціннісний аспект суттєво сприяє розмежування ціннісно-мотиваційної сфери, покладеної в основу благодійності, на особистісний, суспільний та загальнолюдський зрізи. В такому разі особистісні цінності, інші пускові механізми благодійної активності суб'єкта, будь то благодійник чи беніфіціар, відсилають до, так званого, самоорієнтованого блага, тобто до вигод та значимості, яких тримається сторона благодійності. Суспільні цінності, що покладаються в основу благодійної активності суб'єктами, демонструють щонайменше соціальну зрілість або й рівень духовної досконалості чи культурного розвитку як самого суспільства, так і громадської думки, а отже і інститутів, що стоять за її формуванням та упорядкуванням соціальних відносин відповідно, зокрема традиції та синтаксис як базис кодифікаційної системи змісту існування і всякої практики. Зрештою, імплементація загальнолюдських цінностей в сферу благодійної діяльності розкриває особливості історичного поступу людства та актуалізовані на певному етапі його (людства) існування глибинні пускові механізми соціалізації людини.

Специфіка та особливості цінностей і мотивів благодійної активності порівняно чітко проявляється на етапах переходу суспільства від одного стилю і способу існування до іншого, зокрема від суспільства тотального споживання, якому відповідає держава суспільного добробуту, до суспільства активної участі, де провідною функцією держави стає арбітраж.

У підрозділі 3.2. – «Кореляція суб'єктів благодійності як провідна властивість феномену та ключ до оптимізації благодійної активності» – увага зосереджена насамперед на дослідженні структури та системних зв'язків і зумовленостей, притаманних феномену благодійності. По-перше, йдеться про очевидну і приховану кореляцію між благодійником і беніфіаром, їх оптично-онтологічний зв'язок і взаємозумовленість. Попри те, що складається поверхнєве враження про випадковість зустрічі того, хто надає допомогу, з тим, хто її потребує, точніше, хто її приймає, обумовлену нібито лише збігом обставин, сама взаємодія, очевидно, має під собою неспростовну причину, і вона, радше за все, криється в змістовності життєвого досвіду, котрий має набути кожен із учасників взаємодії. Принаймні до такого висновку можна дійти, спираючись на постулат дзен-буддистської думки про те, що кожен суб'єкт, перебуваючи у взаємодії з іншим суб'єктом, з необхідністю виступає як умова та обставина набуття останнім необхідного саме йому досвіду, як і навпаки. По-друге, на увазі мається кореляція ціннісно-мотиваційних основ благодійної активності з певною ієрархією цінностей та пускових механізмів діяльності, культивованих в спільноті у той чи інший період її існування. В такий спосіб, окрім іншого, добре прослідковується роль і місце феномену благодійності в системі, яку становить суспільство. І разом з тим, на фоні виявлених кореляцій досить виразно проявляється функціональне навантаження низки соціальних інструментів, що слугують для вирівнювання наявних дисонансів між елементами системи, зокрема феноменів лицемірства та цинізму.

Також, аналізуючи особливості функціонального навантаження благодійності та підґрунтя її реалізації на різних етапах існування суспільства та людства в цілому, можна помітити, що в епоху модернізму, надто останні сотню-півтори років благодійність стає, якщо й не провідним, то потужним соціальним інститутом, за безпосередньої участі якого формується як

соціокультурний простір, так і політика, державна, а також міжнародна. Благодійники в масі своїй частково перебирають на себе функцію кураторів існування і розвитку як спільнот, в т.ч. держав, так людства в цілому. Від їх цілеспрямованої активності значною мірою залежить розвиток практично усіх сфер людського існування від науки і політики, до культури і мистецтва. Благодійники також виступають певним джерелом різноманітних соціальних рухів і процесів аж до сприяння переворотам чи насадження тоталітаризму.

У підрозділі 3.3. – **«Особливості впливу феномену постмайданого світогляду на прояви благодійності в сучасних українських реаліях»** – увага зосереджена на дослідженні, так би мовити, нестандартної форми благодійності, викликаній серйозними потрясіннями, з якими зіткнулася українська спільнота, її особливостей, мотиваційно-аргументативної основи.

Показово, що масово в ролі благодійників суспільного масштабу виступили ті, хто кожен поодиноці сам швидше міг би бути бенефіціаром, аніж благодійником. Відтак, повноцінним благодійником стає радше колективний суб'єкт, до того ж жодним чином не об'єднаний інституціонально до цього часу. А тому феномен благодійності якраз сам виступає повноцінним інституалізуючим началом, формуючи певну стійку групу людей, об'єднаних навколо спільної мети. Подібний поворот справ, очевидно, став можливим завдяки певній трансформації світогляду значної частини суспільства, котра сформувала критичну масу, тим самим сприяючи досягненню стійкого психологічного і водночас екзистенціального ефекту в розрізі громадської думки. Відтак, відповідний пласт світоглядних установок, що відповідає згаданим інтенціям щодо благодійності і проявляється в інших аспектах людської активності, можна ідентифікувати як постмайданний світогляд.

При цьому характерною особливістю постмайданного зразка благодійності стає орієнтація на стратегічні рішення та консолідація навколо переживання солідарності, а не дія у відповідь на часто раптове підкорення відчуттю жалю, співчуттю або й порухам милосердя чи інших переживань. Таким чином, благодійність постмайданного зразку, на відміну від традиційної, точніше звичного зразку благодійності, спирається на цілісність спільноти як стан її перманентного існування, тим самим відкриваючи холістичну природу суспільства, де принцип кожен сам за себе виступає явною деструкцією, а ідея взаємообумовленості та взаємозалежності дає поштовх до реалізації на практиці конструктивних дій і вчинків, спрямованих на досягнення спільного блага, в іншому випадку – спільної бажаної цілі чи мети.

ВИСНОВКИ

Основні результати дослідження висвітлено у наступних положеннях.

1. Виявлено, що особливості тлумачення поняття благодійності у контексті соціально-філософської думки відображають своєрідний процес руху від суто описового відображення суті феномену благодійності аж до визнання за благодійністю потенції бути окремою сферою соціального буття, що зводиться на системі домінуючих у кожний конкретний історичний період ціннісно-орієнтованих і світоглядних установок. Послідовне дослідження генезису змістовного наповнення поняття та феномену благодійності відкриває

низку світоглядних суперечок, які виказують, насамперед, певну контраверсійність самого феномену: те, що можна вважати благодійністю за одних обставин, за інших – виявиться дечим іншим, а разом з тим демонструють зміщення від схоплення мотивувального начала до прикривання істинних намірів суб'єктів благодійності аргументативним «матеріалом».

Доведено, що різні прояви благодійності, за якими безпосередньо стоїть певний суб'єкт зі своєю історією, неодмінно певним чином вмотивований, будучи за своєю природою цілком нейтральними, набувають, прив'язаних до місця, часу та суб'єктивних обставин, конструктивних або деструктивних властивостей. Як наслідок, благодійні діяння досить часто в поточному існуванні виявляються своєрідною головоломкою на предмет визначення їх дійсного значення для соціального існування людини та її розвитку і духовного становлення.

2. Проаналізовано особливості змістовного наповнення та функціонального навантаження феномену благодійності, соціально-філософський дискурс якої представлений вражаючим поняттєвим рядом, де в одному семантичному ряді поєднуються як традиційно вживані категорії, зокрема «благодійність», «філантропія», «меценатство», «спонсорство», а також історично обумовлені поняття: «милостиня», «соціальна зневага», «піклування», так і професійно зумовлені розвитком благодійності концепти: «соціальна відповідальність бізнесу», «фандрайзинг», «соціальна допомога» тощо.

Відмінності між змістовним наповненням згаданих щойно понять синонімічного ряду, що так чи інакше дотичні до благодійності, є досить невиразними та встановлюються шляхом аргументованої інтерпретації або ж тлумачення, поданого в контексті тієї чи іншої теорії або ж авторського бачення. Що ж до відмінностей між самими явищами соціального буття, спрямованими на вчинення благодійницьких актів у тому чи іншому вигляді, то вони встановлюються з огляду на певні критерії, які обираються дослідником. Зокрема, мова може йти про мотиви благодійної активності, методи її здійснення, переслідувані цілі та мету, суб'єктів, а також наслідки благодійної діяльності. З позиції індикації соціокультурного стану спільноти, благодійність є соціальною цариною взаємодії людей, що зводиться на морально-емоційній основі та є одним із інструментів забезпечення життєдіяльності соціальної, духовної, культурної сфер, яким притаманний економічний, політичний, конфесійний вимір.

Перегляд концепції відповідальності під кутом зору соціального холізму, викликаний низкою соціальних потрясінь кінця XX початку XXI століття, в т.ч. і глобальною економічною кризою, поширенням тероризму, призводить до перегляду принципів організації суспільного буття. Поступового, але рішучого втілення набуває проект суспільства активної участі (participation society). З огляду на останнє благодійність набуває також нових конотацій, адже беніфіціаром здебільшого стає не конкретна людина чи група людей, а сфера соціального буття, наприклад, освіта, наука, фізичне виховання тощо.

В аспекті дослідження взаємодії інститутів благодійництва особливого значення набуває філософська категорія цілісності, оскільки її зміст

корелюється з дослідженням соціальних органічних систем, і, як рушійний чинник їх розвитку, вона означає не боротьбу за існування, а відносини, що побудовані на солідарності та взаємодопомозі. Так, одним із найперспективніших підходів до розвитку благодійності в сучасному суспільстві є відмова від поширеної практики пасивного одноосібного спонсорства та втілення ідеї соціального партнерства, що трактується як свідома взаємодія соціальних груп, спільнот та окремих суб'єктів з метою об'єднання ресурсів і зусиль для спільного вирішення соціальних проблем певного масштабу. Еволюційна парадигма, пов'язана з таким підходом, передбачає встановлення суб'єктних відносин між усіма учасниками взаємодії, що стане гарантом його органічної цілісності.

3. Здійснено послідовний історико-філософський та компаративний аналіз феномену благодійності, який свідчить про те, що, залишаючись за своєю суттю одним і тим же, все ж змістовне наповнення, особливості реалізації, ціннісно-мотиваційна сфера, навіть функціональне навантаження, що покладене в основу активності суб'єктів благодійності, постійно зазнавали змін з огляду на особливості соціально-політичної, соціально-економічної та культурної ситуації спільноти. При цьому благодійність завжди мала змогу бути інкорпорованою в соціальне буття спільноти та людини, окрім іншого, залишаючись досить тонким інструментом підтримання певного соціального балансу та стабільності.

Означено, що зведення до мінімуму суб'єктивної основи благодійної активності виявилось яскравим індикатором укорінення в суспільстві принципу соціального атомізму, за реалізації якого кожен кожному лише «предмет споживання» або засіб для досягнення власної вигоди чи реалізації власних проєктів. Зоображено також, що суть відповідальності за подібних обставин надто потужно викривляється, оскільки утверджується ідея, що кожен відповідальний винятково за себе, своє існування, і опосередковано за існування чи діяльність підопічних: керівництво за підлеглих, батьки за дітей і т.п., держава за громадян. Благодійність, таким чином, умовно кажучи, стає строго вертикальним варіантом відносин.

4. Розкрито суть та підстави для амбівалентних проявів благодійності, що показують зв'язок негативних та позитивних конотацій феномену благодійності з принципами суспільного упорядкування та організації соціальної взаємодії. Це обумовлено тим, що ставлення до практик благодіяння з огляду на різні соціокультурні стани спільноти в той чи інший період існування людства завжди було відносним та змінним. До того ж сама життєва практика свідчить, що, з одного боку, благодійна діяльність сприяє вирішенню суспільних проблем та покращенню якості життя спільноти, але, з іншого боку, за благодійними діями чи проєктами можуть бути завуальовані не лише приватні інтереси тих, хто позиціонує себе як благодійник, що саме по собі уже несе потенцію певних зловживань, але й певні наміри деструктивного характеру і з досить небезпечними наслідками, що проявлять себе в середній чи й дальній перспективі.

В той же час, ціннісна парадигма благодійності з позиції взаємного блага відсилає до ідеї соціального холізму як принципу упорядкування та

функціонування суспільства, відповідно до якого суспільство та особистість розглядаються як взаємозумовлені феномени. Проте, сама по собі ідея взаємоорієнтованого блага не витримує критики без врахування персоналізованої природи як благодійника так і бенефіціара, їх аксіологічних модусів, що постають об'єктами соціального атомізму. В світлі останнього благодійність виступає результатом свідомої угоди між окремими людьми про устрій їх спільного життя, що має полегшити стосунки між ними і створити взаємну безпеку. У кінцевому ж підсумку благодійність виступає своєрідним містком поміж соціальним холізмом та атомізмом, таким собі скріплювальним елементом соціального буття, котрий сприяє певному урівноваженню становища всіх елементів спільноти, не допускаючи повного відчуження і замикання на собі окремих пластів суспільства, а з іншого боку штучного руйнування або розмивання соціального розшарування.

Аналіз зміни ціннісної парадигми благодійності демонструє, що в умовах переходу від суспільства «споживання» до суспільства «участі», благодійна активність неодмінно має бути пронизана сентенціями цінностей партнерства, кооперації, безпеки та комфортності, взаємної залежності та зацікавленості на всіх рівнях взаємовідносин благодійника, бенефіціара та суспільства. Нове змістовне відображення функціональності благодійності стає можливим за умови його співвимірності з феноменом соціального простору. Це апріорі демонструє, що благодійність не знає меж певного фізичного простору, адже взаємозалежними у такій соціальній практиці стають абсолютно всі популяції, народності та культури, долаючи не тільки геополітичні кордони, але й соціально-ієрархічні, об'єднуючись за єдиною аксіологічною парадигмою.

5. Осмисленно особливості системної взаємообумовленості суб'єктів благодійної активності, що продукує певну специфіку впливу благодійника на ціннісно-мотиваційну сферу бенефіціара і навпаки. Досліджуючи феномен благодійності з позиції її аксіологічних основ, слід звернутись до зміни її ціннісної парадигми. На наш погляд, набуття чи не найадекватнішого уявлення про ціннісну парадигму благодійності можливе за умови поділу цінностей на особистісні, що регламентують важливість благодіяння з позиції саморієнтованого блага як для благодійника, так і бенефіціара; та суспільні цінності, поява і функціонування яких зумовлене, насамперед, взаємозалежними стосунками благодійника і бенефіціара на основі принципу взаємного блага, поваги та порозуміння. До останньої групи цінностей прийнято відносити цінності цивілізаційного розвитку, що регламентують сутнісні засади й принципи розвитку всієї цивілізації й становлять основу благодійного світогляду її суб'єктів.

Серед розмаїття підходів до проблеми визначення ідеального взаємовпливу у соціальному просторі системи «отримувач-надавач» варто виокремити принцип взаємного блага, що ґрунтується на ідеях встановлення соціальної справедливості та взаємовідповідальності, що надає відношенням суб'єктів благодійності характеру раціональності. В такій ситуації нового сенсу набуває кореляційний вимір суб'єктів благодійної активності, адже, мовою математики, дві випадкові величини – благодійник та бенефіціар перебувають в прямій залежності один від одного, і, як наслідок, перегляд світоглядних

установок та зміна мотиваційної сфери одного із суб'єктів призводить до неминучої зміни аналогічних характеристик іншого суб'єкта, що неминуче знаходить своє відображення і в колективній свідомості та масовій поведінці і взаємовідносинах. Зрештою, компаративний аналіз благодійництва за доби глобалізації доводить, що суттєва трансформація аргументативно-мотиваційної сфери благодійника призводить до перегляду соціального ефекту, що настає внаслідок набуття отримувачем благодійної підтримки або ж безоплатного блага. Як вірно й те, що зміщення акцентів у сприйнятті сенсу благодійництва бенефіціаром призводить до виникнення іншої соціальної ситуації, аніж вона була до цього. Якщо бенефіціар сприймає соціальну підтримку як належне, то це неодмінно шлях до соціальних патологій у суспільстві, зокрема процвітання соціального паразитизму. Як наслідок, благодійність змінює свій вектор з позитивного спрямування на розвиток індивіда та підтримання соціального прогресу, на негативний – розбещення частини спільноти, і, відповідно, пониження рівня моральності в соціальному середовищі, а далі зниження рівня ефективності функціонування усіх без винятку соціальних сфер та економіки в цілому.

6. Здійснено аналіз особливостей трансформації егоцентрованої благодійної активності на колективноцетровану, що в контексті майданого світогляду, доводить, що тривимірна форма соціального партнерства між державою, бізнесовими корпораціями та організаціями громадянського суспільства є оптимальним простором для втілення благодійної активності. Звертаючись до науково обґрунтованих технологій стратегічного планування благодійності у глобалізованому світі, людство підтверджує своє усвідомлення того, що не хаос, а виключно консолідована *благодійна культура* здатна призводити до глобальних позитивних зрушень. Відтак, важливим кроком щодо розвитку благодійної культури у спільноті є забезпечення цілеспрямованості благодійних інтенцій задля консорційного розвитку інфраструктури партнерів благодійництва: бізнесу, держави та громадськості.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Ляднева А.В. Концептуалізація терміносистеми "благодійність": історико-філософський аспект // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: науковий вісник: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 91. С. 219-223.
2. Ляднева А.В. Функціональна парадигма благодійності: досвід історико-філософського аналізу // Актуальні проблеми філософії та соціології.: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 100-103.
3. Ляднева А.В. Аналіз постаті благодійника у філософській думці кінця XVIII – початку XXI ст. // Мультиверсум. Філософський альманах / Ін-т

філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України, Київ, вид-во «Центр практичної філософії», 2015. – Вип. 5-6. – С. 43-52.

4. Ляднева А. В. Зміна ціннісної парадигми благодійності у контексті розвитку «суспільства активної участі» // Філософія і політологія в контексті сучасної культури / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т імені Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2016. Вип. 4. С. 169-177

Статті у наукових виданнях України, що включені до міжнародних науково-метричних баз:

5. Ляднева А.В. The practice of charitable interventions of building an inclusive educational environment // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: науковий вісник: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017. Вип. 121. С. 136-139.

Інші публікації:

6. Ляднева А. В. Функциональная парадигма благотворительности в горизонте современных взаимовлияний // Monografia. Wybrane zagadnienia szeroko pojętej inżynierii procesowej / redakcją Andrzeja Gawdzika, Opole, 2015. №2. С.135-142.
7. Ляднева А. В. Социальный феномен благотворительности в философских идеях Средневековья // Monografia. Wybrane zagadnienia szeroko pojętej inżynierii procesowej / redakcją Andrzeja Gawdzika, Opole, 2015. №2. С. 94-102
8. Ляднева А.В. Філософські ідеї християнського милосердя в епоху Середньовіччя // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київський ун-т туризму, економіки та права. Київ, 2015. Вип. 21. С. 93-102.
9. Ляднева А.В. Благодійність і проблема моральності у контексті філософських традицій // Науковий вісник НУБІП України. Серія: гуманітарні студії / Національний університет біоресурсів та природокористування України, Київ, 2015. Вип.21. С. 18-25.
10. Ляднева А.В. Моральні першооснови благодіяння у філософії Стародавнього Сходу // Філософські проблеми сучасності: за матеріалами доп. та виступів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 19 листопада 2015 р. / Херсонський держ. аграрн. ун-т. Херсон, 2015. С.104-108.
11. Ляднева А.В. Трактатування благодійності в античній філософській традиції // Особистість, суспільство, політика: за матеріалами доп. та виступів міжнар. наук. конф., м. Люблін, 20-21 листопада 2015 р. / Вища школа економіки та інновації. Люблін, 2015. С.32-35.

АНОТАЦІЇ

Ляднева А.В. Феномен благодійності як індикатор соціокультурного стану спільноти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2017.

Дисертація присвячена дослідженню феномену благодійності як ключового індикатора соціокультурного стану спільноти і разом з тим становища людини в суспільстві. Вдаючись до компаративного аналізу трактувань суті благодійності та благодійних практик, притаманних соціальним відносинам на різних етапах існування і розвитку суспільства, автор осмислює особливості організації системної взаємодії членів спільноти за різних форм суспільного буття, зокрема в межах держави суспільного добробуту (welfare-state) та суспільства активної участі (participation society). В ході дисертаційного дослідження автор також значну частину уваги приділяє аналізу мотиваційної сфери суб'єктів благодійної активності. В такий спосіб встановлюється, що сучасна людина найчастіше вдається до підміни дійсних мотивів власної активності надуманими аргументами, спрямованими на виправдання тих чи інших діянь. Відтак, лицимірство та цинізм стають нормою соціального буття та поведінки людини і просякають собою практично всяку благодійну діяльність.

Ключові слова: амбівалентність впливу, бенефіціант, бенефіціар, благодійність, індикатор суспільного розвитку, милосердя, постмайданий світогляд, соціокультурний стан спільноти, соціальні трансформації, суспільство активної участі.

Ляднева А.В. Феномен благотворительности как индикатор социокультурного состояния общности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова. – Киев, 2017.

Феномен благотворительности, не смотря на многочисленные теоретические построения, создаваемые мыслителями в течение многих столетий, так и остается исследованным далеко не до конца. Ключевых причин тому несколько. Во-первых, сам феномен скрыт для непосредственного восприятия, осмыслению же доступны лишь его проявления, а это значит, что интерпретаций феномена может быть большое количество. И большинство из них могут оказаться актуальными в той или иной период. Во-вторых, вместе с изменением социокультурной, экономической и других сфер общественного бытия, естественно, преобразованию подлежат и все феномены социальной жизни, в т.ч. и благотворительность. В-третьих, суть феномена благотворительности раскрывается далеко не полностью из этических и других целерациональных соображений, поскольку сам феномен изначально наделяется позитивным эмоциональным зарядом, что приводит к негласной необходимости умалчивать о негативных аспектах благотворительности в существовании общества и бытии человека.

Таким образом, перед незаангажированным исследователем открывается широкое поле неосмысленных вопросов относительно сути, функциональной нагрузки, предназначения в общественной и частной жизни человека и т.п. феномена благотворительности. Соответственно, автор данной научной работы

поставил перед собой цель осветить ряд малоизученных проблем, связанных с феноменом благотворительности. В частности на страницах диссертации развернуто исследование феномена благотворительности как ключевого индикатора социокультурного состояния общества и вместе с тем положения человека в обществе. Опираясь на компаративный анализ толкований сути благотворительности и благотворительных практик, присущих общественным отношениям на разных этапах существования общества, автор концентрируется на осмыслении особенностей организации системного взаимодействия членов общности в контексте различных форм общественного бытия, в частности в границах welfare-state (государства общественного благосостояния) и participation society (общества активного участия).

Так же значительную часть внимания автор отводит анализу мотивационной сферы субъектов благотворительной активности. В результате делается вывод, что современный человек чаще всего прибегает к подмене действительных мотивов собственной активности надуманными аргументами, нацеленными на оправдание тех или иных деяний. Как следствие, лицемерие и цинизм становятся нормой общественной жизни и поведения человека, пропитывая собой практически все проявления благотворительной деятельности.

Ключевые слова: амбивалентность влияния благотворительности, бенефициар, бенифициант, благотворительность, индикатор общественного развития, милосердие, общество активного участия, постмайданное мировоззрение, социокультурное состояние сообщества, социальные трансформации.

Lyadneva A.V. The phenomenon of charity as an indicator of socio-cultural situation of the community. – Manuscript.

Dissertation paper for a «Doctor of Philosophy» degree in Philosophy, specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2017.

The research focuses on the phenomenon of charity as a key indicator of socio-cultural situation of the community and human situation in society in general. Using a comparative analysis to define the essence of charity and charitable practices inherent in social relations at various stages of existence and development of society, the author reflects on the peculiarities of the system of interaction between members of the community in various forms of social life, including the welfare-state and society of active participation framework. In the course of the research the author also pays great attention to the analysis of motivational sphere of charitable activity. Consequently, it is established that modern man often tends to substitute real motives of one's own activity by false arguments aimed at justifying certain actions. Therefore, hypocrisy and cynicism have become the norm of social life and human behavior, charitable activity including.

Finally, the research substantiates the efficiency of the idea of creating such moral paradigm of charity, which, on one hand, would be based on the principles of mutual understanding and recognition, including existential uniqueness and, on the other, would concern the interests and intentions of all participants in charitable

activity, including benefactor, beneficiary and society, especially in the transition from public "consumption" to public "participation". The research accentuates the strategic importance of critical thinking of the interferences within charitable activity in which all participants of the interaction share the same responsibility.

Key words: ambivalence of influence, beneficiary, charity, the indicator of social development, participation society, postmodern worldview, sociocultural state of the community, social transformations.

Підп. до друку 15.09.2017. Формат 60×84/16.

Обл.-вид. арк. 0,9. Ум. друк. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002. (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова (044) 239-30-26